204 F 128

ДІАЛОГЪ

између

ЗОІЛА И СОКРАТА

у

тавницы.

СРВСКОЈ ЮНОСТИ

за

ободренїе къ наукама

жертвованъ.

1821.

Me mea musa levat!

Ovidius.

Мене моя муза облакшава!

Овїдїй.

У Вїени.

(Додатакъ къ числу 96 Новина Србски 1821.)

Любите музе и науке, о Срб-
скїи Сынови! Науке су у щастїю,
велика слава смртныма, и дика и
украшенїе; а у нещастїю, туги и
скорбы вернїи и неотступнїи прїя-
тельи и утѣшенїе.

Списатель.

Инв. бр. 661651

БИБЛИОТЕКА ИСТОРИЈСКОГ ИНСТИТУТА

ЗОІЛЪ.

Жалимъ те изъ свегъ срца и изъ све душе мое, добрый Сократе! што тако пропадашъ и у тавницы горко стенѣшъ. Но признати морашъ, да си и самъ много томе кривъ. Могао си ты безъ тога быти, и то све благовременно предупредити и отъ себе далеко удальити, да си мало само одъ твоји јогунасты основанїя попустијо и отступијо, и да си се за светомъ осталымъ повео. Єрбо ты, боме Брайко! ма шта чинијо, светъ раменомъ неисправи.

СОКРАТЪ.

А шта самъ зло на свету чинијо? Зоїле! Кажи ми искренно.

ЗОІЛЪ.

Сократе! Искренно до душе говорећи: ты ниси никаква зла на свету чинијо, него јоштъ добра, и указао си човечеству велика благодѣянїя. Ты си јоштъ у детинству и

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

младости твојој бијо до века искренъ, благодушанъ, кротакъ, благоувѣтльивъ и благопослушльивъ, и свакомъ живомъ мијо и угоданъ, тако, да су се старешине наше о тебе отимале, тко ћете пре питати и неговати; а другови твоји гинули су за тобомъ свуда и чезнули, и сви су те у недры носили, преповедаюћи, кудъ су годъ ишли, о твоме трудолюбїю и лепимъ даровима, а после о науцы и воспитанїю, и тако су те свудъ славили и хвалили. Но, отъ како си у године ушао, и кадъ бы требало, да жнѣшъ плодове наука твоји, и да честь и славу уживашъ, променуо си се силно. Постао си као јогунастъ и своєволянъ, и оћешъ, да савъ светъ по твојой вольи иде. А приличнїє бы было, да си се ты за светомъ повео. Па ето, шта си садъ дочекао? а безъ тога си могао быти!

СОКРАТЪ.

Али у чему самъ я јогунастъ и као самоволянъ бијо? и како самъ желијо, да се савъ светъ за мномъ поведе; а я нисамъ ктео за њимъ? — Єсамъ ли учијо људе и децу, да се измећу себе грде и руже? или паче, да се чествую, пазе и любе? И єсамъ ли кадгодъ, као вы Софїсте, учијо моє Аѳиняне,

да туђа добра на силно, или лукавствомъ и хитросћу, или мајсторијомъ отимаю, робе и чупаю? или паче, да собственнымъ трудомъ и зноємъ чела живе? И нисамъ ли учијо мой Родъ и савъ белый светъ, да предъ безсмртнымъ, свевидећымъ и праведнымъ Богомъ трезвенно, праведно и благочестно живе? И кажи ми Зоїле! Єси л' кадъ годъ чуо, да є и коя сирота на мене у свету узданула и заплакала, што самъ є я за моє ученїє и трудъ у име награде закинуо, што самъ јој више, него чимъ самъ и я могао данъ провести, да одъ глади неумремъ, отео, и расплакао? Или самъ паче многу у свету сирету подпомогао, и одъ могъ малогъ сиромаштва надгледао, и, како ми є могуће было, утешијо?

ЗОІЛЪ.

Сократе! То є све истина, што говоришъ. Ты люде ниси на зло учијо, него на само добро. Младїи Аѳиняни теби вечно имаю благодарити на своме благородномъ воспитанїю и ображенїю, и ты никада ништа на свету ни отъ когъ отео ниси ни насилїемъ, ни хитросћу или мајсторијомъ, ни лукавствомъ, као што Софїсте, моє колеге, а

и я*) самъ, кадъ кадъ чинимо, да бы могли на овомъ свету добро и лако живити; нитъ се кадгодъ чуло, да си ты какву сироту расплакао и расцвелијо; него се паче чує, да си многе сироте, и самъ вечный сирома, подпомогао и утешијо и ублажијо: алъ то ти све ништа непоможе. И то те є паче у ту бездну несреће твое и увалило и у горку тавницу, у којој до данасъ невинно живъ трунешъ, и бацыло. Єръ то су добродѣтели и дѣла, коя само вышшїи дуси и умови чине! а Софїсте кадри нису, єръ јимъ ньїова крвъ и ньїово црно корыстолюбїе неда. Па су се разярили на тебе. Облагали те кодъ старешина и судїя, а то изъ саме злобе и зависти, што нису оно, нити быти могу, што си ты. Па ћешъ најпосле крозъ то и главу изгубити! — А да си се ты, овы твоји непрестанны и многи одвећъ благодѣтелны дѣла и вечне правде, кою си до века неискусно гонијо и всує желијо, кадъ кадъ и окануо, єрбо ты єданъ неможешъ све сироте на свету, подпомоћи и утешити кадъ ји съ друге стране хїляда Софїста окружава и удручава, и крвь јимъ изъ костїю пїє; и да си

---

*) Зоїлъ є свакїй науко-мрзацъ.

се ты проклете риторїке твое, и желѣ къ краснорѣчїю и словесности, и стремленїя къ поезији и вышшой мудрости, и вечны испытанїя и откровенїя твоји фусїчески и фїлософїчески окануо; и да си се кадъ кадъ и у кожу лисичїю, гди є требало, обукао, и гди гди, и кадъ кадъ, гди є нужно было, и тупъ и глупъ кодъ свегъ твогъ искуства и науке, и слепъ кодъ очїю, и немъ кодъ єзыка и све словесности твое показао, а гди гди опетъ и покровъ мудрогъ лицемѣра, или ларву, као Софїсте, на образъ навукао, и гди гди, гди знашъ, да се изискивало и желило, малко и пришворијосе, и кадъ годъ што и слагао, и долагао, и полагао; па нитко болѣ, негъ ты! Онда бы правый плодъ твоји наука и твоји искуства видијо и уживао! А овако — о мој мудрый, ученый, искренній, благїй и благодушный, но неискусный Сократе! — оне исте иначе глупе, тупе и неоделяне вїнопїє и крвопїє, битанге, корыстолюбцы, и скверніи и гнуснїи люди — Софїсте, кои нису вреднїи теби опанака очистити, но лукавїи мударцы, лаже и утворе, на коє си ты вечно, алъ всуе викао, єръ светъ тако оће „Mundus vult decipi;“ они исти ве-

лимъ својимъ лицемѣрїемъ, ласкателствомъ, лажама, мудрымъ лукавствомъ, притваранѣмъ, и улагиванѣмъ, т. є. умиљованѣмъ, као што наше градске судїе и старешине веле, и унываннѣмъ вечнымъ тукъ земный у леня, и гладна, и несыта црева своя спуштаю, и єду, и пїю, и живе за Бога! и славесе и хвале. — Они нелупаю главе о краснорѣчїє и дїалектїку твою, ни о фусїку, метафусїку и фїлософїю моралну, него о чаше, и бокалъ, па добро, и никадъ болѣ. Они су мирнїи, чеснїи, краснїи, и ситїи и пїянїи. Лешкаю у врућој соби, па шпекулираю, шта ће гди опетъ на ново заметути и долагати? и за то добро опетъ који данъ наестисе и напити! Па тако ће јимъ и животъ проћи! Па шта јимъ фали? А ты, твојимъ вечнымъ мудрованѣмъ, и затезанѣмъ, и свимъ својимъ краснорѣчїємъ и фїлософијомъ, и правдомъ, и заслугама, и простодушїємъ, ето до чега си доспео? Данасъ у тавницы трунешъ, а сутра ћешъ у земльи! Знашъ ли, да су те судїє наше данасъ на смрть осудиле? и да ћешъ отровъ, који часъ, пити и умрети?

(Заключеніе слѣдуе.)

СОКРАТЪ.

Незнамъ, Зоїле! Алъ ако є и тако, буди воля онога великога, неиспытанога и непостижимога Бога, којиме є изъ ничега створијо, и у савѣсть и свѣдѣнїє мене самогъ, и чудесногъ, ужасногъ и великолѣпногъ света овога привео, и који ће опетъ безсмртный духъ мој, који сарании, Зоїле! и као тело сажеħи и у пепео превратити, развеяти и уништожити неможете,*) у обятїя своя примити, утешити, ублажити, и наградити за моя добра дѣла и полезне подвиге међу людма, како годъ и за многогубе услуге, и грозно, дуго, а неправедно страданѣ за свою неизреченну благость, и прекомерно милосердїє и правду!

А я нежалимъ, што лажа и утвора бијо нисамъ. Нит' самъ быти могао: осимъ ако бы се моји словесны и разумны основанїя, мога трудногъ и дугогъ воспитанїя, самога себе и своји својства, и самога великога и

---

*) Грцы су мртва тѣлеса на ватру бацали и сажижали, и пепео на воздуху развеявали.

(Додатакъ къ числу 97 Новина Србски 1821.)

невидимога Бога одрекао. И ако самъ за то страдао, као што видимъ, да єсамъ, и ако умремъ, као што ћу заиста и умрети, а оно самъ съ радосћу страдао, и съ радосћу самъ жертва правдолюбїя, честности и простодушїя, и огледало дугогъ терплења, невиности, правде, непорочности и добродѣтели. О Зоїле! каменнїи онїи стубови и споменицы, коє лукавїи и притворнїи люди себи подобныма и корыстолюбивыма глупацыма, одъ коjи су подлымъ ласканѣмъ живили, и коjимъ и друге живе глупаке безобразно вараю и заслепляваю, да jи само ране и гоє, лицемѣрно и изъ самогъ новогъ корыстолюбїя подижу и зыдаю, разлиће потоцы суза сирота и удовица, коє су они за живота скверногъ расплакали и поробили, и разрушићесе, раздробити и уништожити, као углѣнъ на воздуху теченїемъ времена, и неће кадри быти корыстолюбивы, лукавы и безчовечны ньїовы дѣла покрити. Гнусность ньїова пробиће и изъ подъ тврда камена; она ћесе пушити, и на све стране света разсыпати и разлежати!! Алъ є вечанъ паметникъ и споменъ, коjи добродѣтелный човекъ добрыма дѣлама своjима у недры и срцама людїй, съ коима є тиjо, праведно и благодѣтелно живиjо, оснує, усади и остави. Нѣга никакве судбе света, ни теченїе безко-

вечны времена разорити немогу! Онъ є неразрушимъ, и прелази отъ рода на родъ, и то непреривно до саме вечности и источника свога — Бога. И за то ми є мило, што самъ правду, простодушїє, милость и милосердїє любијо и препоручивао, а на неправду, лажь, лукавство и безчовечно немилосердїє мрзијо, и викао! и да се јошт̀ єданъ путъ не светъ родимъ, опетъ бы тако живијо, макаръ да крозъ то и умиремъ и страдамъ. Єръ се надамъ овде на земльи добрыма, дугима и лепыма спомениџыма одъ людїй, а на небу вечној и праведној награди одъ свемогућега и благога Бога! О Зоїле! Неће моји гнуснїи непрїятельи до века живити. Ништа нїє на свету вечно ни постояно, окромъ самогъ постоянства. Я данасъ умиремъ, алъ благодушно, и доћиће данъ и часъ, кадъ ће и они сви єданъ по єданъ, у грознимъ мукама савѣсти, изданути и изумрети; єръ Божїє око никада недрема. И примиће и они сви, кадъ тадъ, за своя бездушна дѣла и поступке праведну награду а ако нигди, то на небу цело и безъ двоумїя; єрбо се великїй Богъ вечне правде, као и самогъ себе, одрећи неможе. А кадъ и мене и ньи на свету небуде, и изумру и моји и ньїови прїятельи и непрїятельи сви; онда ће текъ познїи и далекїи

потомцы наши, који насъ никада видили нису, ни познавали у лицу, дѣла наша, безъ свакогъ пристрастїя, ладномъ крвлю на праведно разсуждениє узети и искренно опредѣлити: какавъ самъ я граѣанинъ у Аѳини бьјо? каквїи ли су онїи? А тко за тај судъ немари, него само за трбу, онај непринадлежи людма, него скотовима!

А што самъ науке паче свега на свету свагда любијо, и съ музама се довека и лежући и устаюћи дружијо, и савъ животъ съ њима провео и окончао, нимало нежалимъ. И да се јоштъ єданъ путъ родимъ, и опетъ бы се съ њима верно и неразлучно свагда дружијо. Єрбо бы тимъ словесность мою, и право достоинсшво моє човечїє и преимуштества самъ собомъ признавао, уважавао и чествовао, и животъ мој словесно, благородно и благоразумно провео и испунијо. — А шта є човекъ безъ поезїє? Зоїле! коя срце човечїє, као живый огань живо сребро и восакъ топи, и у любавъ, нѣжность и благость изъ дивлячества и суровости разлива и преображава? Шта ли є човекъ безъ риторїке, словесности и краснорѣчїя, коя срца каменна, дивля и люта силно разбїя, движе, блажи, и умекшава, и на свако добро света и чове-

чества расположаже? Шта ли є човекъ безъ мудрости и искуства єстественны теченїя, причина, и саюза, и безъ науке благонравїя, коє човечество отъ безсловесны животиня и самогъ нижегъ рода людїй, као светла сунца одъ тамны планета цепа, и дели, и опредѣлява, и достоинство човеческо до самога Божества узводи и узвышава? — О! Какавъ є беданъ, тужанъ и ужасанъ животъ глупака, когъ глупо неучинѣно срце зверске страсти силно трзаю, муче и раздиру, као: суєтный гнѣвъ, луда ярость, зверско памятозлобїє, скотска осветe желя, безобразно, безчовечно, вечно и несыто корыстолюбїє и жеђь злата!! А зашто? єръ гони музе. А оне су кћери вышнѣга! кћери поносите! па се никомъ ненамеђу! и што га нїє имао тко утишати, ублажити, укрочити и умирити! — А мени є и у овој горкој и дугој тавницы животъ сладакъ, миранъ, прїятанъ и тиј био; єръ самъ на нѣговомъ крилу и недры отпочивао, и ево кончину суєтну света благодушно чекамъ!

А какавъ бы мој жалостанъ животъ бијо у овой дугој беди и окову! у кои су ме бездушнїи, безчовечнїи и безобразнїи непрїятельи моји, кои се Бога небоє, нитъ га зна-

ю ни познаю, и који се людїй и целогъ света нестиде — твоји мударцы, лаже, и лицемѣре-увалили, да ми ниє наука было? — А што плачете любезнїи ученицы?*) Ирои муза нетреба да рыдаю надъ бреннымъ теломъ. Неће Сократъ умрети, нити ћесе саранити кодъ своји безсмртны дѣла и заслуга! А она бренна одежда, и окови безсмртне душе моє некъ се распадаю! Некъ она спѣши у крило вечнога и безсмртнога створителя свога! Некъ га слави, и некъ га велича! Некъ се ублажава у источнику бытїя и ублаженїя свога присносуштногъ! — Илъ ридате, любезнїи! што у беди и овој тавницы издышемъ? О друзи! Браћо! о славнїи ирои наука! То є судба моя! Алъ коя мене сушшествено, предъ смисленныма, и кодъ потомства и благодарне будућности ни мало неуништожава. Таке су судбе човечества на овомъ свету! Оне доказую, да се право благо наше,**) превосходство и преимуштества човека надъ

---

*) При смрти Сократовој были су ученицы кодъ њега и оплакивали му.

**) Verus thesaurus et possessorium nostrum.

човекомъ, и достоинство не изъ ванъ насъ, не у внѣшности, отъ кое су и простїи ратари, лаже и лицемѣре, вїнопїе и крвопїе, комедїанти, а кадъ и сами кочїяши господари, него у нама и у внутрености нашој, у срцу и у прсима нашыма састои и отпочива. Титрајтесе дакле са судбама света великодушно, као што се и оне кадъ кадъ, безъ сваке вине ваше и повода, съ вама титрале буду; ербо не одъ васъ, него одъ зле савести, пакости, бездушны руку, и безборены и безобразны людїй кадъ кадъ зависе! Но благодѣтелно є провидѣнїе божїе! Неће насъ до конца оставити! Управи ће све и устроити на добро! Само савѣте муза, оны небесны кћери, и праве савѣсти слушајте и непрезырите! О любите музе и науке, младїи Аѳиняни! у златно време ваше, и целогъ века вашегъ! Єръ су науке у щастїю велика слава смертныма, права дика, честь и украшенїе людїй; а у нещастїю, туги дугој, скорби и печали, као што є моя была, вернїи и неотступнїи прїятельи и утѣшенїе.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

Яз Сиб 736.4